

Inspirationsartikel

Barn- och utbildningsförvaltningen har fått i uppdrag att ta fram ett inspirationsdokument för skolor och ungdomar att arbeta vidare med. Inspirationsdokumentet ska locka ungdomar och lärare att forska mer i Varbergs demokratiska historia. Detta är en del av att uppmärksamma 150 års jubiléet av den kommunreform som gjordes 1862 där Varberg för första gången blev en självstyrande kommun.

Uppdraget gavs åt en arbetsgrupp med ungdomar på Peder skrivares handels- och administrationsprogram som under 2013/2014 gör praktik på Barn- och utbildningsförvaltningens kansli. Uppdraget bestod av att ta fram en inspirationsartikel. Inspirationsartikeln ska innehålla en inledande text om hur ungdomar kan forska i sin egen kommuns historia. Inspirationsartikeln ska även beskriva hur det såg ut i Varbergs kommun för 150 år sedan. Frågor som till exempel ska besvaras är; Vilka bestämde då? Vilka politiska partier fanns det i Varberg? Vilka kunde rösta? Vad var viktigt då? Hur såg livet ut för Varbergs ungdomar? Vad arbetade de flesta med?

Till sin hjälp kunde arbetsgruppen använda sig av lämpliga personer att intervjua, böcker, texter på internet, museer och kommunarkivet.

Fel! Hittar inte referenskälla.

VARBERGS KOMMUN – 150 ÅR AV SJÄLVSTYRE

Så här gjorde vi

För att ta reda på hur Varberg såg ut för 150 år sedan finns det flera bra ställen att leta på. På biblioteket kan vem som helst låna bra böcker om Varbergs historia. Vi använde oss av boken ”Varberg – en kommuns historia” som bland annat beskriver det lokala självstyrets historia. På kommunarkivet fick vi hjälp med att titta i gamla protokoll för att se vilka ärenden som behandlades av politikerna för 150 år sedan. Genom hembygdsföreningen ”Gamla Varberg”, kom vi i kontakt med Kaj Berntsson, som var kommunpolitiker redan på tidigt 1970-tal. Han har varit ordförande för kommunstyrelsen och kan mycket om Varbergs historia. Vi intervjuade honom för att ta reda på lite mer om kommunens historia.

Lokalt självstyre

Vi tycker att det finns tre huvudlinjer för att kunna framställa den kommunala utvecklingen. Vad gör en kommun? Vad är en kommun? Vem bestämmer i en kommun? Svaren på sådana frågor skiftar från tid till annan. En kommun 2013 är långtifrån detsamma som 1863. Tidigare hade vi många och små kommuner. Numera är de få och stora.

För 150 år sedan fanns det tre olika kommuntyper; städer, köpingar och landskommuner. En vald ordförande på landet var det högsta beslutande kommunala organet. För landskommunen var den viktigaste utmaningen att ta hand om de fattiga. I de större städerna skulle en stadsfullmäktig väljas på ett liknande sätt som på landet. De mindre städerna fick frivilligt införa en som bestämde, i annat fall fanns det en rådstuga. Städernas främsta utmaning blev under denna period att bygga fysisk infrastruktur i form av kommunalt vatten, avlopp, gator, vägar och uppföra publika byggnader med mera.

I de större städerna skulle ett stadsfullmäktige väljas efter liknande röstgradering som på landet. Städernas främsta utmaning blev under denna första period att bygga fysisk infrastruktur i form av kommunalt vatten och avlopp, gator och vägar, uppföra publika byggnader med mera. Många fick infektioner som led till dödsfall på grund av bakterierna i vattnet. Man ville få in bra vatten och näring till staden för att stoppa att folk dog.

Fel! Hittar inte referenskälla.

Lokalt självstyre har en lång tradition i Sverige. De lokala enheternas gränsdragning följde den kyrkliga administrationen. Vid tiden för fullmäktiges tillkomst fanns ca 2500 lokala enheter i landet. Många var alldeles för små för att klara sina uppgifter. En stor del av verksamheten bestod av fattigvård.

Den 21 mars 1862 utfärdades förordningarna om kommunstyrelse på landet och i stad. Det var efter lång beredning en början till de moderna kommunala författningarna och ett steg mot mera likartade kommunala bestämmelser landet över.

När fullmäktige infördes i Varberg företrädde det svenska folket politiskt av de fyra riksstånden, som med långa mellanrum sammanträdde. Adel och präster motsvarade mindre än 15 % av befolkningen, borgarstånden ca 2 % och bonde ca 40 %.

Första valet

Varbergs stad inrättades som kommun, den 1 januari 1863, då Sveriges kommunsystem infördes. Dessförinnan sköttes de gemensamma angelägenheterna genom en allmän rådstuga där samtliga röstberättigade fick vara med. Det var inte så många av stadens invånare som var röstberättigade.

När man valde till det första stadfullmäktige, gick man till en rådstuga för att välja bland de första 21 ledamöterna. C. F Bagge fick då flest röster. Han fick 1596 röster. Eftersom att det bara fanns 2000 invånare i Varbergs centrum skulle detta tyda på ett högt valdeltagande av folket. Utanför staden bodde det fler människor. Det var bara de som bodde inne i staden som fick rösta.

Begränsad rösträtt

I början var det bara män som fick rösta, man hade ingen allmän rösträtt och det fanns inga partier utan man hade speciella personer som bestämde över utvecklingen för Varberg. Man hade inga kommunala tjänstemän som man har idag.

Av ledarmotsförteckningen för de första hundra åren framgår att 248 personer haft säte och stämma i fullmäktige i denna tid. Under de första hundra åren var det ungefär 15 kvinnor som var fullmäktigeledamöter.

Rösträtten var begränsad efter viss skala. Kvinnorna fick vänta länge på sin

Fel! Hittar inte referenskölla.

medborgarrätt. Endast män över 21 år fick vara med att rösta. Drygt 20 procent av den vuxna manliga befolkningen hade rösträtt 1866. Rösträtten var vid den här tiden graderad efter uppbördslängden. Alla som delade minst en riksdaler i bevilning till staten fick rösta med en röst för varje riksdaler. Det fanns dock i bestämmelserna ett tak för antalet röster, men det var satt högt. Ett par exempel på hur rösterna var fördelade: En grosshandlare kunde ha ett par hundra röster, en hantverkare kanske 10 och en arbetskarl 1 eller 2 röster.

Det fanns ingen ung politik i Varberg för 150 år sedan. Man behövde bara gå 7-8 år i skolan. Det fanns också en flickskola för de som ville gå där. 10 % av årskullarna sökte till en högre utbildning på gymnasium. Utbildning berodde också på den ekonomi man hade. Men vanligast var det att börja jobba redan som 13-åring.

Ärenden nu och då

I kommunarkivet kan man se vilka ärenden som togs upp i de första fullmäktige 1864 och jämföra dessa med vilka ärenden som tas upp idag.

Ärenden 1864	Ärenden 2012
Avloppskanal för vattnet från torget och tomterna där om kring.	Borgen: hästahagens samfällighetsförening,
Arkitekt antages lön rdr (riksdaler)	Budget.
Brandkåren anskaffade av nödig attiralj.	Bidrag.
Besvär över stadsfullmäktige beslut om expropriationen.	Varbergs golfklubb.
Hamntaxa för Varberg.	Varbergs tennisklubbsförening.
Häkte anskaffades.	Taxor.
Folkskolestyrelsen anslag 2000 rdr.	Motioner.
Stadsbetjäningen begär löneförhöjning.	Fastighetsförköning.

Hur levde man?

Stenindustrin var väldigt stor i Varberg. Det var många som arbetade med stenhuggeri. Det var väldigt slitsamt och det var bara män som arbetade där. Kvinnorna var hemma i stugan och skötte tvätten. På fritiden så var det mycket dans- och musikställningar. Alla samlades på ett ställe. På den tiden såg man inte skolan som något viktigt. Man klarade sig bra på erfarenheter. Det var många som arbetade ute på landsbygden. Ville man ha lite extra pengar kunde man hyra ut till badgäster som kom på somrarna.

Fel! Hittar inte referenskälla.

När Birger svensson startade monark blev Varberg en ”cykelstad”. Han skapade den första cykeln genom att böja på rör. Den byggdes på färdighet och erfarenhet. Arbetsuppgifter kunde man lära sig på tre veckor och det gjorde att man inte var intresserad på utbildning. Men när monark hotades att lägga ner och Ringhals blev till insåg man att även utbildning var nödvändigt. Man startade ett samarbete med Borås högskola och lockade hit kvalificerade lärare. Eftersom de hade sommarboende här kunde de komma hit och vara i sina stugor.

Vill ni veta mer?

Detta är bara en liten berättelse om Varbergs historia och det finns mycket mer att ta reda på och skriva om när det gäller kommunens historia.

Torget i Varberg för ungefär 150 år sedan.